

PhD-ÉRTEKEZÉS TÉZISFÜZETE

KÉSZÍTETTE:

LOVRA ÉVA, PHD DOKTORJELÖLT

# VÁROSSZÖVET- ÉS VÁROSTIPOLÓGIA

A történelmi Magyarország (1867-1918) városainak tipo-morfológiája

Eredeti cím:

URBAN TISSUE TYPOLOGY AND URBAN TYPOLOGY

Typo-morphology of the cities in the Historic Hungary (1867-1918)

BREUER MARCELL DOKTORI ISKOLA

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM MŰSZAKI ÉS INFORMATIKAI KAR

KONZULENSEK: Szabó Éva DLA, Molnár Tamás DLA

2017. tavasz, PÉCS

## I. BEVEZETÉS: A TÉMA TÁRGYA ÉS LEÍRÁSA

A történelmi Magyarország (1867 – 1918) városainak modernizációs, szerkezetátalakító folyamata az Osztrák-Magyar Monarchia korában érte el (első) csúcspontját, s az ebben az időszakban kialakult városszövet (morfológiai régió) még ma is az urbánus örökség jelentős részét képviseli. A városok tipológiai vizsgálata a kiegyezésig (*Ausgleich* 1867) egyértelmű eredményeket mutatott, elkülönülnek az alföld és felföld városai mind városképi, mind városszerkezeti szempontból, azonban a várostípusok a kiegyezés és az ipari forradalom hatására egyéni fejlődésnek indultak, kialakult a modern, ám diverzitásában, a városszövetek és városok típusa szerint, eddig még meghatározatlan település.

A dualizmus alatt egyéni fejlődésnek induló városok és az 1867 és 1918 alatt kialakult városszövetek rendszertani meghatározásának a célja, hogy tipologizálja és rendszerezze a kor városépítési tevékenységének eredményét az adott területen, ugyanis ennek feldolgozása még váratott magára.

Meggyesi Tamás, a települési szövegtant (városmorfológiát) összefoglaló művének (*Városépítészeti alaktan*) gondolatai felhívják a figyelmet a városszövetet és magát a várost alkotó formák diverzitására, s az ebből adódó tipológiai problémákra. Ha figyelembe vesszük a városra vonatkozó rész-egész elvét (várost alkotó formák – város), akkor megállapítható, hogy Meggyesi olvasatában sem az utcák tipológiája, sem várostipológia nem létezik, ugyanis a város heterogén szövete nem teszi lehetővé egy egységes rendszer kialakítását, amellyel pontosan meghatározható a város, mint entitás. Meggyesi Tamás álláspontját ismerve és elfogadva a nehézségekre vonatkozó megállapítását, a városok tipológiai elemzése városszövet tipológiával is kiegészül, amely lehatárolásával kialakítható a heterogén városi szövet morfológiai/tipológiai rendszere.

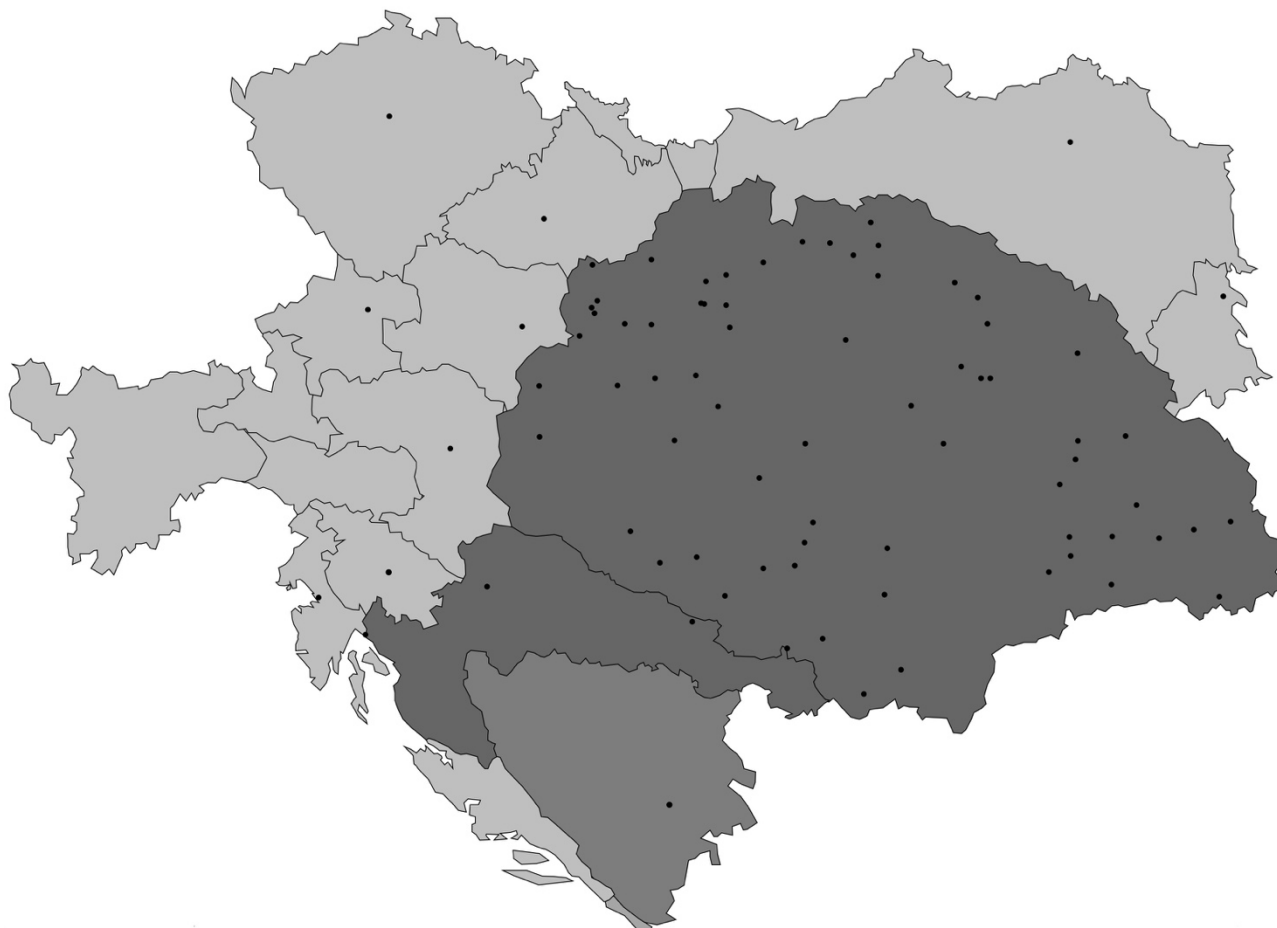
Ezek az alapvető problémák és hiányosságok adják a jelen PhD dolgozat motivációját.

Mivel a disszertáció kutatási időszakának és területének várostipológiája még nem készült el, ezért egyik cél ennek az megalkotása. Ez magában hordozza a Meggyesi-féle állítás cáfolatát, azaz a tipológia megvalósítását. A tipológia elkészítésének folyamatát, integrált morfológiai módszereit és eredményeit is tartalmazza az értekezés.

A várostipológia elkészítésének alapfeltételeként a dualista<sup>1</sup> városszövetek típusainak meghatározását, valamint a városszövetek, s más meghatározó urbánus elemek (központ, vasút, zöldterületek, vízfelületek) közötti viszonyt tekintem, ezért városszövet analízis és definíció, valamint a strukturális viszonyok meghatározása is szükséges. A dualista városszövetek elemzése sem történt meg eddig, ezért a morfológiai elemzés feladata mellett egy olyan integrált morfológiai módszert is kialakítottam, ami megfelel a feladatra, ugyanis a tanulmányozott módszerek nem megfelelőek a kiválasztott 70 város elemzésére.

---

<sup>1</sup> A dualista megjelölés az időszakra és a területre vonatkozik, nem politikai jellemző.



Tanulmányozott városok: Novi Sad, RS (Újvidék); Subotica, RS (Szabadka); Pančevo, RS (Pancsova); Sombor, RS (Zombor); Zrenjanin, RS (Nagybecskerek); Vršac, RS (Versec); Senta, RS (Zenta); Košice, SK (Kassa); Komárno, SK (Komárom); Bratislava, SK (Pozsony); Banská Štiavnica-Banská Belá, SK (Selmezbánya-bélabánya); Bardejov, SK (Bártfa); Pezinok, SK (Bazin); Banská Bystrica, SK (Besztercebánya); Brezno, SK (Breznobánya); Prešov, SK (Eperjes); Kežmarok, SK (Késmárk); Kremnica, SK (Körmöcbánya); Sabinov, SK (Kisszeben); Krupina, SK (Korpona); Levoča, SK (Lőcse); Modra, SK (Modor); Nitra, SK (Nyitra); Trnava, SK (Nagyszombat); Skalica, SK (Szokolca); Svätý Jur, SK (Szentgyörgy); Trenčín, SK (Trencsén); Zvolen, SK (Zólyom); Arad, RO (Arad); Bistrița, RO (Beszterce); Brașov, RO (Brassó); Baia Sprie, RO (Felsőbánya); Alba Iulia, RO (Gyulafehérvár/Károlyfehérvár); Cluj-Napoca, RO (Kolozsvár); Târgu Mureș, RO (Marosvásárhely); Mediaș, RO (Medgyes); Baia Mare, RO (Nagybánya); Sibiu, RO (Nagyszeben); Sighișoara, RO (Segesvár); Gherla, RO (Szamosújvár); Sebeș, RO (Szászsebes); Orăștie, RO (Szászváros); Satu Mare, RO (Szatmárnémeti); Timișoara, RO (Temesvár); Sighetu Marmăției, RO (Máramarossziget); Dej, RO (Dés); Oradea, RO (Nagyvárad); Odorheiu Secuiesc, RO (Székelyudvarhely); Miercurea Ciuc, RO (Csíkszereda); Ungvár (Ужгород/Uzhhorod, UA); Munkács (Мукачеве/Munkacheve, UA); Beregszász (Берегове/Berehovo or Beregovo, UA); Baja, HU; Buda és Pest (Budapest, HU); Debrecen, HU; Esztergom, HU; Győr, HU; Hódmezővásárhely, HU; Kaposvár, HU; Kecskemét, HU; Miskolc, HU; Pécs, HU; Sopron, HU; Szeged, HU; Székesfehérvár, HU; Szolnok, HU; Szombathely, HU; Zagreb, HR (Zágráb); Osijek, HR (Eszék); Rijeka, HR (Fiume); Brno, CZ (Brünn, Brno); Praha, CZ (Prag, Prague); Wien, AT (Vienna); Linz, AT; Graz, AT; Львів/L'viv, UA (Lviv, Lemberg); Чернівці, Černivci, UA (Tschernowitz, Chernivtsi); Trieste, IT (Triest); Ljubljana, SI (Laibach); Sarajevo, BA.

Az időszak történelmi szempontból is érdekes és összetett, s ennek közvetlen hatása a kor városainak szerkezetén, szöveteinek komplexitásán is érzékelhető. A városok vizsgálata nem csak a típusokat tárja fel, hanem a településeken belül létrejövő új viszonyokat, rámutat a korszak egységet teremtő

tulajdonságára és a városszövet típusok által a kor fejlődési tendenciáinak meghatározó erőire is. Az Osztrák-Magyar Monarchia városainak összehasonlítása szélesebb kontextusban mutatja be a Monarchián belül létrejött strukturális változások rendszerét: a történelmi Magyarország (1867-1918) városai komplex rendszerének sajátosságait az Osztrák Császárság egyes városainak vizsgálata és összehasonlítása által jobban definiálja és egységében láttatja a történelmi Magyarország és az Osztrák Császárság együttes városteremtő erejét. A rendszertani vizsgálat célja, hogy rendszerbe foglalja a progresszív városfejlődés hatására kialakult új városszövet típusokat, s azoknak további rendszerezésével és kombinációjával meghatározza a kettős monarchia időszakának várostípusait. A kutatás és a városok rendszertanának felállítása az 1867 és 1918 közötti Magyarország egészét fogja át, vagyis mód van az akkori városfejlődés és városfejlesztés eredményeinek egységes szemléletű bemutatására és értékelésére.

A városok szerkezeti és városszöveti vizsgálata alapján következtetéseket vonhatunk le arra vonatkozóan, hogy a városmorfológia figyelembevétele vagy figyelembe nem vétele milyen hatással van az adott város strukturális és arculati fejlődésére. A disszertációban a városszövet és a struktúra változásai állnak a középpontban, ezek vizsgálata és a mai korra való vetítése olyan irányelvek megfogalmazását teszi lehetővé, amelyek Közép-Európa területén (főleg a volt Osztrák-Magyar Monarchia városaiban), a városfejlesztés szempontjából alkalmazhatóak. A meghatározott városszövet-típusokat tekinthetjük az városi épített örökség meghatározása egyik alapjának. A vizsgált városok ma nem egy, hanem hat országhoz tartoznak (Magyarország, Szerbia, Szlovákia, Románia, Ukrajna, Horvátország), ezért javasolt a közös platform, az UNESCO/ICOMOS által lefektetett elvek ismerete. Ezek ismeretében és az értekezés eredményei által a tanulságokat összegeztem, s a dualista városszövet-típusok alapján meghatározott magasabb strukturális összefüggéseket kereső javaslatokkal egészítettem ki azokat.

A doktori iskola egyik legfőbb iránya a műemlékvédelem, így ez által kapcsolódik a munka közvetlenül ehhez (is). Az elvek felhasználhatók azokban az országokban, amelyek határain belül a tanulmányozott városok ma vannak.

## **II. KUTATÁS MÓDSZERE**

A kiválasztott városok szempontjából kihívást jelent a formák és események (illetve a Conzen-féle ontológiai kategóriák alapján a tér – idő) kapcsolatának megfelelő elemzése az ipari forradalom utáni városfejlődés sokfélesége miatt, ugyanis az ezt megelőző időszakban a területen a városfejlődés két alaptípusát különböztethetjük meg, amelyek karakterisztikáit leginkább a földrajzi helyzete határozta meg. Ezzel szemben a kiegyezés és az ipari forradalom, és más városteremtő erővel bíró események a települések szerkezeti variabilitásához és új típusaihoz vezettek, amelyekre kevésbé hatott a természeti környezet.

A városok tipológiai elemzése részben M.R.G Conzen gyakorlatára (1960) fókuszál, aki a telkek szerkezetét és használatát, az utcahálózati mintákat vette alapul, s történelmi térképek összehasonlításával alkotott városmorfológiai mintákat; viszont figyelembe veszi az G.F. Caniggia építészeti szemléletét is. Caniggia a kisebb egységből, a nagyobb egység felé való kiterjesztéssel próbálta megérteni a városok kialakulását, mégpedig az elemei (épületek), az elemek konstrukciója (városszövet), nagyobb rendszerek (város) kontextusában. Karl Kropf elmélete (1996) szerint a város karakterének meghatározása céljából a leghatékonyabb a fizikai tényezőinek vizsgálata, mivel ezek a megfigyelés szempontjából a legkézenfekvőbbek, azonban történelmi, társadalmi, gazdasági behatások nélkül nem beszélhetünk tényleges városfejlődésről.

A tanulmányozott módszerek csak részben felelnek meg a városvizsgálatok elvárásainak, így a két iskola gyakorlatának alkalmazásával egy integrált morfológiai módszert hoztam létre, ami vizsgálja az általános urbánus formák összefüggéseit, azonban nem csak fizikai megjelenésük kontextusában, hanem figyelembe véve az azokat kialakító változásokat is. Mivel az ebből a korból fennmaradt térképek nagy része nem elég részletes (telek-épület), ezért a módszer ezzel a problémával is foglalkozik. Az anomáliák nem teszik lehetővé a városszövet vizsgálatokat, azonban az integrált módszer részeként az úthálózat és a tömbök változásának meghatározásával beazonosítható a terület, amely átalakuláson ment keresztül, valamint a levéltári anyag (képeslapok, fényképek), monográfiák és helyszíni kutatás segítségével meghatározhatjuk az adott terület városszövet típusait. A városszövet típusok közvetetten és közvetlenül is reflektálnak a városon belüli strukturális viszonyokra. A rész-egész, azaz a városszövet-város olvasata visszafelé is működik.

Az adott terület tipológiai párhuzamai utalnak a kor egységformáló (város)rendezési elveire, a városiasodási folyamat és a városszépítési ambíciók diktálta városszerkezeti átalakításokra, amelyek az urbánus örökséget képviselik. A városrendezési elvek ugyan részben figyelembe vették a természeti adottságokat, de ezzel párhuzamosan, jellegében hasonló városszerkezetet alakítottak ki, amely illeszkedett, vagy felülírta az előző korok városszöveti sajátosságait. A várostipológia mátrix rendszerében meg kell különböztetnünk a feltételezett alaptípusokat, hiszen karakterisztikaik alapján egyedi városszövet dominanciával rendelkeznek (csoportosításuk a hasonló/megegyező városszövet típusok és kombinációk alapján a szerkezeti evolúció figyelembe vételével történik). A várostipológia következő fokát jelentik a komplex esetek, amelyek az alaptípusok városszöveti kombinációival jönnek létre, ily módon a várostipológia az egész-rész és rész-egész módszerével is meghatározható: a feltételezett alaptípusok szövetre bontása által ugyanúgy, mint a városszövet kombináció és a városon belüli kapcsolatrendszerek elemzésével és meghatározásával. A végső várostipológiai rendszerezés a városszövet és strukturális kombinációk alapján történik.

### III. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

**T1.** Kidolgoztam egy integrált morfológiai módszert, amelyet a történelmi Magyarország (1867-1918) városai városszövet tipológiájának meghatározására alkalmaztam.

**T1a.** Levéltári dokumentumok (térképek, képeslapok, tervek) alapján, valamint helyszíni kutatással kiegészítve megvizsgáltam az Osztrák-Magyar Monarchia kiválasztott nyolcvan városának 1867 és 1918 közötti városszövetét, szerkezetét és fejlődését, különös tekintettel a történelmi Magyarország (1867-1918) hetven városára, hogy meghatározzam e városok tipizálásához szükséges morfológiai jellemzőket. Az integrált morfológiai módszer felhasználja és egyesíti a Conzen-féle kognitív morfológiát, valamint a Caniggia várossmorfológiai gyakorlatának egyes elemeit, azaz a várost alkotó formák megértésének módszerét az azokat generáló történelmi folyamatokon keresztül. A városszövet meghatározásának lépései az adott módszer segítségével: (1.) az utcahálózat és az utcahálózati minták meghatározása, amit (2.) a telkek és az épületek, valamint a kapcsolatok (egymással és az utcahálózattal) meghatározása követ. (3.) A telekrendszerek és (4.) a kapcsolódó kiegészítő terek (a tömbökhöz tartozó üres terek és területek), zöldterületek és nyitott terek vizsgálatával egészül ki. A módszer elemei: telek; utcák és azok rendszere; városszövet; övezetek; morfológiai régiók és városkép; valamint figyelembe veszi a minták kialakulásának tényezőit, s eszerint határozza meg azokat.

**T1b.** A városszövet tipológiát hetven város városszövetének összehasonlítása és elemzése által készítettem el, a tipológia nem veszi figyelembe a kisebb variációkat, csak a domináns típusjegyekre koncentrálnak. Negyvenegy dualista városszövetet határoztam meg a módszer segítségével, amelyek fő és altípusokra oszthatók. Az integrált morfológiai módszer kiküszöböli az anomáliákat, amelyeket a megfelelő minőségű és részletességű dokumentumok hiánya okoz, ugyanis az 1850 és 1920 közötti várostérképek többsége csak a tömbök szintjén mutatja be a várost, azonban a morfológiai elemzéshez telek-épület részletesség szükséges. A kapcsolódó módszer alapján elsődlegesen a korra jellemző utcahálózatot kell meghatározni, ami a térképek rétegezésével érhető el, ez által megállapítható a városszöveti és városszerkezeti változások helye. A városszövet meghatározása, amennyiben nincsenek megfelelő térképek, akkor levéltári anyagokkal, helyszíni tanulmányozással, vagy monográfiák tanulmányozásával érhető el.

**T2.** A kutatásomban megmutattam, hogy a várostipológia készítésének alapja a városszövetek típusainak és kombinációinak, valamint térbeli-szerkezeti kapcsolatainak meghatározása. A kutatás során meghatároztam a történelmi Magyarország (1867-1918) hetven városa városszövetének jellemzőit, ezek lehetséges kombinációit és a városon belüli szerkezeti kapcsolataikat. Szerkezeti kapcsolat alatt az adott városszövet viszonyát értjük a központtal, a vasúttal és a zöldterületekkel. A vizsgálatok alapján megállapítottam, hogy a városközpont és a városszövet kapcsolata utal az 1867 és 1918 közötti városfejlődés természetére és irányára a vizsgált városok esetében.

A változók (városszövet-típusok és kombinációk, térbeli-szerkezeti kapcsolataik) figyelembe vételével tizenhat alaptípust definiáltam, valamint a kombinált várostípusokat, amelyek meghatározhatók az alaptípusok kombinációja, vagy az alaptípusok és dualista városszövetek kombinációja által. A hetven várost csoportosító végleges várostipológiát a várostipológiai mátrix segítségével jellemeztem. A csoportosítások figyelembe veszik a kiegyezés előtti és a dualista városszövet kombinációit, a szerkezeti fejlődésük irányát és mértékét. Eredményül kilenc várostípust határoztam meg, melyek közül kettő három, illetve kettő altípusra (1, 1a, 1b, illetve 2a, 2b) bontható.

**T3.** Az általam kialakított integrált morfológiai módszer és a várostipológiai mátrix segítségével meghatároztam a történelmi Magyarország (1867 – 1918) városainak várostipológiáját. Megmutattam, hogy a várostipológia készítése lehetséges, cáfolva ezzel az elfogadott városmorfológiai megállapítást, miszerint a tipológia készítése a formák és azok kombinációinak sokfélesége miatt megvalósíthatatlan.

A felállított várostipológia megkülönböztet alaptípusokat, kombinált típusokat és magát a hetven várost kilenc kategóriába soroló végső várostipológiát.

A tipológia készítése a formák és azok kombinációinak sokfélesége miatt valóban nehézségeket okoz, s kétségkívül nehéz tipizálni azokat, ahogyan ezt az elfogadott városmorfológiai megállapítások állítják, de a megfelelő vizsgálati feltételek és tulajdonságok (lásd T1 és T2) meghatározásával a várostipológia elkészítése mégis lehetséges.

**T4.** Az integrált morfológiai módszerrel meghatározott városszövegetek felhasználtam arra, hogy a városi épített műemlék értékeinek és identitásának megőrzésére és kiemelésére összpontosító javaslatokat készítsék és tanulságokat vonjak le.

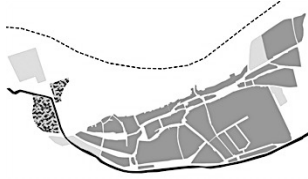
Az összetettebb strukturális összefüggést vizsgáló javaslatok elsősorban az identitás, a városi épített műemlék értékeinek megőrzésére összpontosítanak. Így a létrehozott irányelvek feladata, hogy nagyvonalakban meghatározzák egy adott városszöveten belül milyen mértékű és természetű változtatások javasoltak, illetve megengedettek az identitás megőrzésének határain belül. A műemléki (nem kizárólag műemléki) környezetre való bármilyen változtatási, fejlesztési javaslat elsődlegesen a UNESCO-ICOMOS doktrínái és kartái alapján összegzett tanulságokra reflektál (általános jellegű), valamint az egyes jellegzetes városszövetek összetett strukturális rétegeinek felel meg (specifikus), hogy az adott városszövet, s ezáltal a város identitása megmaradjon.

Az UNESCO-ICOMOS kartái és doktrínáinak segítségével, valamint a doktori disszertáció eredményeiből levont tanulságok rámutatnak arra, hogy a városmorfológiai kutatás, illetve ennek rétegei (városi alakzatok, strukturális alkotórészek, épített környezet, városszövet és ezek összefüggései) a háttérét és alapját képezik és képezhetik az városi épített örökség műemlékvédelmi javaslatainak és városfejlesztési döntéseinek.

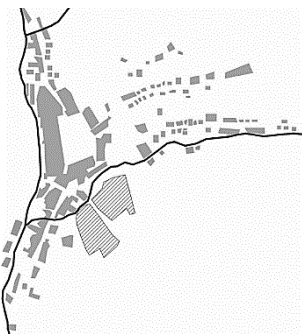
## IV. VÁROSTIPOLÓGIA

### Alaptípusok

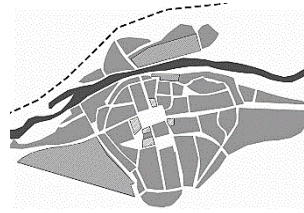
1.



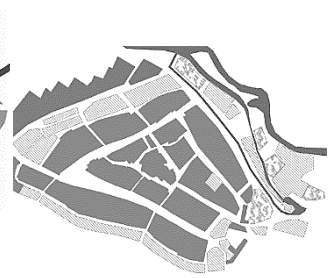
2.



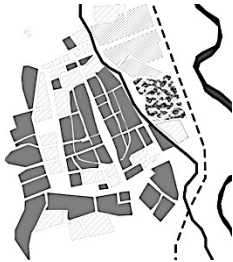
3.



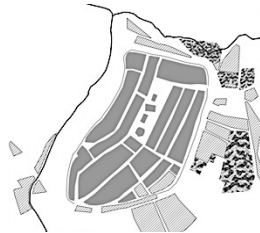
4.



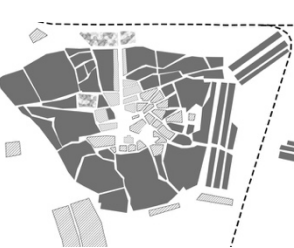
5.



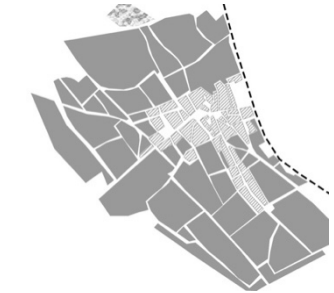
6.



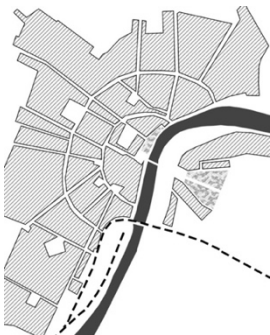
7.



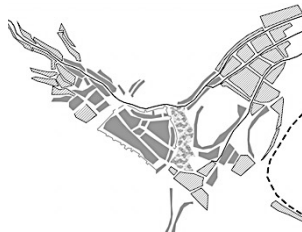
8.



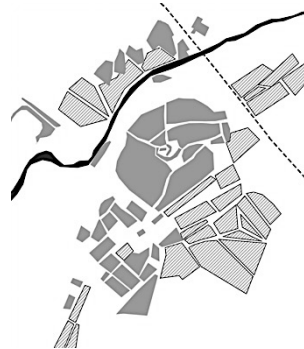
9.



10.



11.



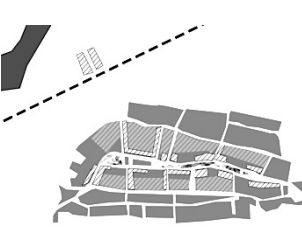
12.



13.



14.



15.



16.



1. Besztercebánya (Banská Bystrica, SK); Breznobánya (Brezno, SK); Zólyom (Zvolen, SK); Korpona (Krupina, SK); Felsőbánya (Baia Sprie, RO); 2. Körmöcbánya (Kremnica, SK); Selmechbánya-Bélabánya (Banská Štiavnica-Banská Belá együtt és külön), SK; 3. Nagybánya (Baia Mare, RO); Beszterce (Bistrița, RO); Szászsebes (Sebeș, RO); Bártfa (Bardejov, SK); Medgyes (Mediaș, RO); 4. Bazin (Pezinok, SK); Késmárk (Kežmarok, SK); 5. Modor (Modra, SK); Szentgyörgy (Svätý Jur, SK); Eperjes (Prešov, SK); Kassa (Košice, SK); 6. Szakolca (Skalica, SK); Lőcse (Levoča, SK); 7. Kecskemét, HU; 8. Szabadka (Subotica, RS); Pancsova (Pančevo, RS); Versec (Vršac, RS); Szamosújvár (Gherla, RO); Zenta (Senta, RS); 9. Szeged, HU; 10. Brassó (Brașov, RO); 11. Nagyszombat (Trnava, SK); Nagyszeben (Sibiu, RO); 12. Beregszász (Beregovo, UA); Csíkszereda (Miercurea Ciuc, RO); 13. Segesvár (Sighișoara, RO); 14. Máramarossziget (Sighetu Marmatei, RO); 15. Székelyudvarhely (Odorheiu Secuiesc, RO); 16. Dés (Dej, RO); Szászváros (Orăștie, RO);



**Várostípológiai mátrix** (a sorszámok a várostípusokat jelölik, a mátrix soraiban levő számok a hozzájuk tartozó alaptípusokat, a betűk a dualista városszöveteket).

**1.**

1.	2.	3.	6.	11.	12.	13.	14.	(C)	(M)	(N)

**1a.**

1.	2.	3.	6.	11.	12.	13.	14.	(C)	(Ib)a	(M)	(N)

**1b.**

1.	2.	3.	6.	11.	12.	13.	14.	(C)	(L)	(M)	(N)

**2a.**

7.	8.	15.	(C)	(Ja)	(Jb)	(Jc)	(Je)	(N)

**2b.**

8.	(C)	(Ic)	(Ie)	(Jb)	(Je)	(N)

**3.**

a)	Közép-kori szövet	(C)	(E)	(F)	Lakóterület a lankákon	b)	Közép-kori szövet	(C)	(H)	(Ia)a	(Ja -Jb)	Lakóterület a lankákon

**4.**

9.	(C)	(E)	(G)	(H)	(Id-Ie-If)	(Jb)a	(Jc-Jd)	(Jg-Jh)	(N)

**5.**

7.	(C)	(Ed)	(Ia)	(Id-Ie)	(Ja)	(Jc-Jd)	(Je)	Jg(a)	(N)

**6.**

5.	(C)	(Ia)b	(Ib)a	(Jb)	(Jc)	(Jg)a	(M)	(N)

**7.**

3.	(C)	(Ed)	(Hb)	(Ia)	(Ic- If)	(Ja)	(Jb)	(Jc)	(Jg)a	(Jd)	(M)	(N)

**8.**

8.	15.	(C)	(Ed)	(H)	(Ia)	(Ic)	(Id-If)	(Jb)	(Jc-Jd)	(Je)	(Jg)a	(N)

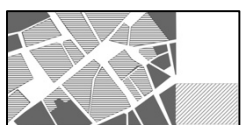
**9.**

10.	(K)

## Várostípusok (végleges várostipológia)



1. Stagnáló városok, esetleges szigetszerű- és foghíj-beépítésekkel. A csoportot képviselő városok: Kőrmöcbánya (Kremnica, SK); Nagybánya (Baia Mare, RO); Segesvár (Sighișoara, RO); Selmecebánya-Bélabánya (Banská Štiavnica-Banska Bela, SK); Máramarossziget (Sighetu Marmăției, RO); Beregszász (Beregovo, UA); Beszterce (Bistrița, RO); Szászváros (Orăștie, RO); Szászsebes (Sebeș, RO); Csikszereda (Miercurea Ciuc, RO), Bártfa (Bardejov, SK); Besztercebánya (Banská Bystrica, SK); Eperjes (Prešov, SK); Késmárk (Kežmarok, SK); Kisszeben (Sabinov, SK); Esztergom, HU; Korpona (Krupina, SK); Lőcse (Levoča, SK); Modor (Modra, SK); Nyitra (Nitra, SK); Nagyszombat (Trnava, SK); Szakolca (Skalica, SK); Trencsén (Trenčín, SK); Felsőbánya (Baia Sprie, RO); Medgyes (Mediaș, RO); Nagyszében (Sibiu, RO);  
1/a and b. Részben stagnáló városok, esetleges szigetszerű- és foghíj-beépítésekkel. A csoportokat képviselő városok: a) Dés (Dej, RO); b) Breznóbánya (Brezno, SK); Szentgyörgy (Svätý Jur, SK); Zólyom (Zvolen, SK); Bazin (Pezinok, SK);



2. Szabályozott városok, a központi terület városszövetének kiterjedt transzformációjával, esetleges szigetszerű- és foghíj-beépítésekkel. Típusok: a) Szabadka (Subotica, RS); Pancsevó (Pančevo, RS); Versec (Vršac, RS); Zenta (Senta, RS); Hódmezővásárhely, HU; Baja, HU; Székelyudvarhely (Odorheiu Secuiesc, RO); Kecsemét, HU; Marosvásárhely (Târgu Mureș, RO); Szatmárnémeti (Satu Mare, RO); Arad (Arad, RO); Miskolc, HU; Munkács (Munkacheve, UA); Komárom (Komárno, SK); b) Kaposvár, HU; Nagybecskerek (Zrenjanin, RS).

3. Városok, melyeknek fejlődési iránya és morfológiai régióinak manifesztálódása lineáris. A két város, Zágráb (Zagreb, HR) és Fiume (Rijeka, HR) ugyancsak a speciális típusok közé tartozik.



4. Egy vagy több sugárúttal és/vagy körúttal rendelkező városok, amelyek település-szövete (főleg a központi terület) és épített környezete teljes vagy részleges változáson ment keresztül (Budapest (Pest) and Szeged, HU).



5. Sugárúttal és/vagy körúttal rendelkező városok, amelyek belső magja szinte teljes vagy teljes városszöveti és/vagy épített környezeti transzformáción ment keresztül. Városok: Zombor (Sombor, RS); Debrecen, Szombathely, Szolnok, HU; Temesvár (Timișoara, RO);



6. Sugárúttal és/vagy körúttal rendelkező városok, amelyek belső magja megőrizte eredeti városszöveti kombinációit és épített környezetét, kisebb változtatások, foghíjbeépítés lehetséges. Városok: Kassa (Košice, SK); Sopron, HU; Buda/Budapest, HU.



7. Sugárúttal és/vagy körúttal rendelkező városok, amelyek belső magja részlegesen megőrizte eredeti városszövetét és épített környezetét. Városok: Pécs, HU; Pozsony (Bratislava, SK); Győr, HU; Gyulafehérvár/Károlyfehérvár (Alba Iulia, RO); Ungvár (Uzhgorod, UA); Kolozsvár (Cluj-Napoca, RO); Székesfehérvár, HU;



8. Többközpontú, körút és sugárút nélküli városok, amelyek fejlődést meghatározó erői a folyó és a vár. Városok: Újvidék (Novi Sad, RS); Nagyvárad (Oradea, RO); Eszék (Osijek, HR).

9. Körülfogott város: Brassó (Braşov, RO), amelyre jellemző, hogy a strukturális fejlődési irányát a várostestet körülvevő hegyek határozzák meg, azonban a természeti tényező nem hat a dualista városszövet típusára.

## V. A DISSZERTÁCIÓ TÉMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK

Lovra, É. (2017). Basic Urban Types - Urban typology between 1867 and 1918. In: M. Bešević ed. *5<sup>th</sup> International Conference Contemporary Achievements in Civil Engineering 2017*. Conference: Subotica, Serbia, 21.04.2017. Subotica: Univerzitet u Novom Sadu, Građevinski Fakultet, pp. 757-766. (ISBN:978-86-80297-68-2)

Lovra, É. (2016). Urban Tissue Typology and Urban Typology (1868-1918) - Special Cases: Zagreb and Rijeka. *Prostor*, 24(2), pp. 202-215.

Lovra, É. and Obad Šćitaroci, M. and Bojanić Obad Šćitaroci, B. (2016). Transformations of Urban Structure; Effects of Railway Construction on the Urban Tissue in the Cities of Austro-Hungarian Empire (1867-1918). *Prostor*, 24(2), pp. 188-201.

Lovra, É. (2016). Tipológiai párhuzamok - Párhuzamos tipológiák - A magyar városok szerkezeti típusai 1867 és 1918 között - Typological Parallels – Parallel Typologies - Structural types of cities in the Austro-Hungarian Monarchy between 1867-1918. *Utóirat/Post Scriptum: a régi-új Magyar Építőművészet* folyóirat melléklete, 16(6), pp. 68-73.

Lovra, É. (2016). Magyar vonatkozású városok az európai várostörténetben (tanulmányrészletek). *Híd*, 2016(8), pp. 73-94.

Lovra, É. (2016). The ‘Modern City’: Urban Tissue Typology. Limitations of Caniggian and Conzenian practice and the new typology. In: M. Bešević and D. Nikolić eds. *4<sup>th</sup> International Conference Contemporary Achievements in Civil Engineering 2016*. Conference: Subotica, Serbia, 22.04.2016. Subotica: Univerzitet u Novom Sadu, Građevinski Fakultet, pp. 797-806. (ISBN:978-86-80297-63-7)

Lovra, É. (2015). Typology of the Urban Fabric: Transport System, as a City Development Force, Railway Type Urban Fabric. In: M. Bešević ed. *3<sup>rd</sup> International Conference Contemporary Achievements in Civil Engineering*. 2015. Conference: Subotica, Serbia, 24.04.2015. Subotica: Univerzitet u Novom Sadu, Građevinski Fakultet, pp. 711-719. (ISBN: 978-86-80297-62-0)

Lovra, É. (2015). Typology of the Urban Fabric – Evaluation of the Inherited Townscape. In: M. O. Šćitaroci ed. Conference Proceedings *Cultural Heritage – Possibilities for Spatial and Economic Development*. Conference: HERU International Scientific Conference Zagreb, Croatia, 02.10.2015. Zagreb: University of Zagreb, pp. 238-244. (ISBN: 978-953-8042-10-2)

Lovra, É. (2015). Typology of the Urban Fabric – Evaluation of the Inherited Townscape. In: M. O. Šćitaroci ed. Posters *Cultural Heritage – Possibilities for Spatial and Economic Development*. Conference: HERU International Scientific Conference Zagreb, Croatia, 02.10.2015. Zagreb: University of Zagreb, p. 34. (ISBN: 978-953-8042-12-6)

- Lovra, É. (2015). Typological approaches of the modern cities (heritage of the K. und K. period). In: G. Strappa, A.R.D. Amato, A. Camporeale eds. *City as Organism. New Visions for Urban Life - Conference Proceedings 1-2*. Conference: 22<sup>nd</sup> International Seminar on Urban Form 2015. Rome, Italy. 22-26.09.2015. pp. 1023-1032. (ISBN: 978-889-4118-81-0)
- Lovra, É. (2014). Modern várossá válás: Városrendezési tendenciák Szabadkán a 19. század utolsó harmadától a 20. század közepéig. *Létünk*, 8(1), pp. 107-123.
- Lovra, É. (2014). Comparison of structural Conflict in case of Subotica and Kecskemet. In: I. M. Miličić and A. Landović and O. Gabrić eds. *Journal of Faculty of Civil Engineering International Conference of Contemporary Achievements in Civil Engineering*, 25, pp. 769-775.
- Lovra, É. (2014). *Szabadka urbanizmusa és építésze a második világháború után 1945-1975*. Novi Sad: Fórum. (ISBN:86-323-0888-2)
- Lovra, É. (2014). Utcasávok: Az alföldi mezővárosok település-struktúrájának változásai. In: J. Berényi ed. *Tudástérkép: Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó, 2014*. Conference: Novi Sad, Serbia, 12.04.2014. Novi Sad: Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács. pp. 194-201. (ISBN: 978-86-89095-05-0)